

KRAKOWSKIE MEDIA W CZASIE PRZEŁOMU LAT 80. I 90. XX WIEKU

NOWE MOŻLIWOŚCI CZY KONTYNUACJA?

Redakcja Leszek Gęsiak SJ

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie

Kraków 2025

Spis treści

Wprowadzenie

7

CZĘŚĆ I GŁOS ŚWIADKÓW

Od ulotki do gazety – *rozmowa*
Piotra Ufnala z Maciejem Kwaśniewskim

13

Radio Kraków: Od PRL do wolności – *rozmowa*
Piotra Ufnala z Jolantą Drużyńską

39

ONET: Powiew nowego stylu medialnego – *rozmowa*
Piotra Ufnala z Radosławem Krawczykiem

59

Interia: Novum i skok technologiczny – *rozmowa*
Piotra Ufnala z Michałem Drzonkiem

75

Od Radio Małopolska Fun do RMF FM – *rozmowa*
Piotra Ufnala z Krzysztofem Nepelskim

85

CZEŚĆ II
PANORAMA MEDIALNA
PRZEŁOMU LAT 80. I 90. XX WIEKU

Leszek Gęsiak SJ

Kościół a proces zmian w mediach po 1989 roku

103

Piotr Ufnal

Znaczenie „Gazety Wyborczej” w kontekście Okrągłego Stołu
i przemian ustrojowych lat 1989–1990

113

Katarzyna Daraż-Duda

Krakowska prasa czasu przełomu.
Studium przypadku „Dziennika Polskiego”

129

Michał Drzonek

Forma i język nowych mass mediów internetowych

135

CZEŚĆ III
KRAKÓW KOLEBKĄ NOWOCZESNYCH MEDIÓW
OKRESU PRZEŁOMU

Zapis panelu konferencyjnego, w którym udział wzięli:
Krzysztof Nepelski, Radosław Krawczyk i dr Michał Drzonek

moderacja: mgr Piotr Ufnal

149

Wprowadzenie

Krakowskie media w czasie przelomu lat 80. i 90. XX wieku to publikacja szczególna. Jest owocem realizacji projektu badawczego pt. *Krakowskie media przelomu. Nowe możliwości czy kontynuacja?* Katedry Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie. Miasto to, będące od wieków jednym z najważniejszych centrów intelektualnych, kulturowych i historycznych Polski, stało się w tym wyjątkowym okresie „przemian solidarnościowych” idealnym miejscem do powstania całej gamy nowych podmiotów medialnych: pism, rozgłośni radiowych czy portali internetowych. W okresie powojennym Kraków zdecydowanie opierał się licznym próbom uczynienia z niego „socjalistycznego raj”. W czasach Polski Ludowej był jednym z miejsc spotkań elit intelektualnych antysocjalistycznego podziemia, manifestacji antyrządowych, protestów studenckich, działalności niezłomnych wobec systemu duchownych i wielu niezwykłych pomysłów na promowanie szeroko pojętej wolnej kultury. Pamiętam, jak w czasie moich studiów w tym mieście, na ul. Kopernika, opodal dzisiejszego Uniwersytetu Ignatianum, ustawiano dziesiątki samochodów milicyjnych, z których w odpowiednim momencie wysypywały się tabuny funkcjonariuszy milicji, by rozganiać podążające od strony Rynku i koncentrujące się pod gmachami Komitetu Wojewódzkiego PZPR przy ul. Mikołajskiej i Konsulatu ZSRR przy ul. Westerplatte nielegalne demonstracje. W historię powojennego Krakowa wpisuje się także obecność metropolity kard. Karola Wojtyły, przyszłego papieża Jana Pawła II, który wraz z mieszkańcami Krakowa niezłomnie bronił „nowohuckiego krzyża” i prawa ludzi wierzących do posiadania własnego kościoła.

Wydarzenia roku 1980 w Polsce, a później przemiany ustrojowe po 1989 roku dotknęły chyba każdej dziedziny życia, również przestrzeni medialnej. Nadszedł czas zerwania z monopolistycznym systemem przekazu informacji stworzonym po II wojnie światowej przez socjalistyczne

władze państwowe. Głód wolności słowa i pluralizmu medialnego, spowodowany niezgodą na obecność w przestrzeni publicznej innych niż jedynie słuszne poglądy władzy ludowej, sprawił, że wraz z narodzinami „Solidarności” rosły także nadzieje na to, że autorzy materiałów, które przez kilkadziesiąt lat dostępne były do przeczytania, wysłuchania czy zobaczenia w tzw. drugim obiegu, otrzymają w końcu legitymizację do działania w warunkach takich, jakie dawał każdemu wolny świat Zachodu.

Przemiany, które stopniowo ogarnęły cały blok państw socjalistycznych, musiały mieć swoje reperkusje także w świecie środków społecznego przekazu. Nowe media powstawały praktycznie wszędzie. Brak jasnych regulacji prawnych, które pozwalałyby na działanie pism, rozgłośni czy portali internetowych poza kontrolą rządu, ułatwiał takie nowatorskie działania. Kraków korzystał z bogatej bazy intelektualnej, kulturowej i historycznej, z inspiracji środowisk studenckich i spragnionych nowego otwarcia ludzi mediów. Musiało jednak upłynąć jeszcze wiele lat, nim doszło do pewnej stabilizacji w tym obszarze.

Zespół Katedry Mediów i Komunikacji Społecznej UIK podjął próbę zanalizowania i zbadania tego charakterystycznego zjawiska, do którego doszło w Krakowie po zmianach systemowych w Polsce po 1989 roku. Czas sprawił, że dziś, kiedy wolność mediów jest prawnie gwarantowana, mierzymy się z zupełnie innymi wyzwaniem wynikającymi z istniejącego systemu prawnego. Katedra Mediów i Komunikacji Społecznej UIK postawiła sobie zatem za cel zbadanie zarówno od strony naukowej, jak i popularnej tego przełomowego momentu w perspektywie mediów krakowskich. Tutaj bowiem zrodziły się nowe pomysły, które dały początek trwałym podmiotom, obecnym na rynku mediów do dnia dzisiejszego. Są to na przykład portal Onet.pl czy Radio RMF FM. Przeszły one oczywiście długą drogę transformacji, tym niemniej stały się pewnym trwałym symbolem przemian medialnych w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Zebrany w trakcie badań materiał był inspiracją do zorganizowania specjalnej konferencji naukowej, która odbyła się w Uniwersytecie Ignatianum 8 listopada 2024 roku. Poza wygłoszonymi referatami ogromnie ubogającym ją elementem był panel dyskusyjny, w którym wzięło udział kilku współtwórców tych podmiotów medialnych, które rodziły się w Krakowie we wskazanym czasie przemian ustrojowych i które do dzisiaj są czynnie obecne na ogólnopolskiej mapie medialnej.

Niniejsza publikacja składa się z trzech części. Pierwsza z nich, zatytułowana *Głos świadków*, to przeprowadzone w czasie procesu badawczego wywiady kierunkowe z osobami, które w czasie przełomu współtworzyły nowe oblicze mediów. Wybrani dziennikarze, z którymi rozmawialiśmy w Krakowie i Warszawie, mówią nie tylko o poszczególnych mediach, które wówczas albo przechodziły transformację, albo rodziły się jako nowe byty, ale także o wielu kulisach zmian politycznych i społecznych, w jakimś stopniu odzwierciedlających zmiany w ówczesnych wydawnictwach i rozgłoszeniach radiowych. Naszymi rozmówcami byli: Maciej Kwaśniewski, który przeszedł długą drogę od produkcji i kolportażu ulotek i pism podziemnych, aż po pracę w „Czasie Krakowskim”, „Nowym Czasie Krakowskim”, „Gazecie Krakowskiej” i „Dzienniku Polskim”; Jolanta Drużyńska, od lat związana z publicznym, regionalnym Radiem Kraków; Radosław Krawczyk, jeden z twórców multimedialnego serwisu informacyjnego i przez długi czas dyrektor redakcji Onet.pl; dr Michał Drzonek, pracownik Uniwersytetu Ignatianum, od lat związany z portalem Interia.pl, oraz Krzysztof Nepelski, radiowiec w RMF FM, od wielu lat związany z tą rozgłosnią, a także współtwórca portalu Interia.pl. Chciałbym wyrazić im ogromną wdzięczność za poświęcony czas i przekazaną bezcenną wiedzę historyczną i medialną, którą niestety ze względów technicznych zamieszczamy w niniejszej książce jedynie w wersji skróconej.

Drugą część publikacji, zatytułowaną *Panorama medialna przełomu lat 80. i 90. XX wieku*, stanowią cztery referaty wygłoszone przez członków Katedry Mediów i Komunikacji Społecznej UIK w czasie konferencji naukowej. Wystąpienia przedstawione zostały w następującej kolejności: dr hab. Leszek Gęsiak SJ, prof. UIK – „Kościół a proces zmian w mediach po 1989 roku”; mgr Piotr Ufnal – „Gazeta Wyborcza jako pierwsze wolne medium w bloku komunistycznym”; mgr Katarzyna Daraż-Duda – „Krakowska prasa w czasie przełomu – studium przypadku Dziennika Polskiego”; dr Michał Drzonek – „Forma i język nowych mas mediów internetowych”.

Część trzecia publikacji, zatytułowana *Kraków kolebką nowoczesnych mediów okresu przełomu*, to zapis wspomnianego wyżej panelu konferencyjnego z zaproszonymi gośćmi, którzy tworzyli po 1989 roku nowe wówczas media. Panelistami byli: Krzysztof Nepelski (wówczas Radio RMF), Radosław Krawczyk (wówczas Onet) i dr Michał Drzonek (wówczas Interia). Panel moderował mgr Piotr Ufnal.

Specjalne wyrazy wdzięczności kieruję do dr hab. Beaty Bigaj-Zwonek, prof. UIK, dyrektora Instytutu Kulturoznawstwa i Dziennikarstwa UIK, dzięki której projekt miał szansę zostać podjęty, a wspomniana konferencja, z jej słowem wprowadzającym, mogła zostać zorganizowana. Dziękuję pracownikom UIK mgr. Wiktorowi Deredasowi oraz mgr. Piotrowi Bukańskiemu za obsługę techniczną konferencji, przeprowadzenie transmisji internetowej oraz przygotowanie jej zapisu wideo, który jest dostępny pod linkiem: <https://www.youtube.com/live/qAhKgaKZXAM>. Dziękuję również pani Zuzannie Kózerze za ogromną pomoc przy spisywaniu i redagowaniu tekstów.

Mam nadzieję, że publikacja, którą Katedra Mediów i Komunikacji Społecznej UIK oddaje Szanownym Czytelnikom do rąk, będzie małą cegiełką dołożoną do badań nad przemianami mediów w Polsce w tak ważnym dla naszej historii okresie lat 80. i 90 XX wieku. Życzę dobrej lektury!

*dr hab. Leszek Gęsiak SJ, prof. UIK
kierownik Katedry Mediów i Komunikacji Społecznej UIK*